

MAHMUT CELÂL (BAYAR) BEY'İN "GALİP HOCA" KİMLİĞİYLE MİLLİ MÜCADELEDEKİ FAALİYETLERİ*

Gültekin Kâmil BİRLİK**

Öz

Mahmut Celâl Bey, Yunanistan'ın İzmir'i işgaline karşı koymak amacıyla, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin kurulmasında önemli bir görev üstlendi. Ancak hem Cemiyetin işgale karşı mücadele edemeyeceğini anlamasının, hem de tutuklanacağını haber almasının etkisiyle, İzmir'den ayrıldı. İttihat ve Terakki Fırkasının eski İzmir Katib-i Mesulü olan Mahmut Celâl Bey, İttihatçılığa karşı gelişen düşmanlıktan etkilenmeden mücadelesini sürdürebilmek için, "Galip Hoca" adıyla Milli Mücadele içinde yer aldı.

İlk olarak, Gökçen Efe ile birlikte, Yunanistan'ın işgaline karşı silahlı mücadeleye başladı. Daha sonra Demirci Mehmet Efe'nin güvenini sağlayarak onun müşaviri oldu. Hoca kimliğiyle bölgeyi dolaşarak Milli Mücadeleye halkın desteğini sağlamaya çalıştı, efeler arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinde önemli bir rol oynadı. Bu şekilde Aydın yöresinde Milli Mücadelenin güçlenmesine katkı sağladı.

Jandarma Umum (Genel) Komutanı Ali Kemal Paşa'nın bölgeye yaptığı ziyaretin etkisiyle, Demirci Mehmet Efe İstanbul Hükümetine bağlanırken, Aydın Kuvayı Milliyesi de etkinliğini büyük ölçüde kaybetti. Pek çok İttihatçı tutuklanırken, gerçek kimliği anlaşılan Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe ile ilişkisi bozuldu. Artık birlikte çalışma imkânının kalmadığını değerlendiren Galip Hoca, kendisine teklif edilen Akhisar Milli Alay Komutanlığı görevini kabul ederek, Aydın'dan ayrıldı. Yeni göreviyle birlikte, Galip Hoca adını almayı gerekli kılan koşullar ortadan kalktığı için, Mahmut Celâl Bey, gerçek kimliğiyle Milli Mücadeleye devam etti.

Anahtar Kelimeler: *Galip Hoca, Mahmut Celâl Bayar, Milli Mücadele, Kuvayı Milliye, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey.*

* Yeni ilaveler ve yeni düzenlemelerle, doktora tezinden türetilmiştir. Gültekin Kamil Birlik, *Milli Mücadeleden Cumhurbaşkanlığına Kadar Celâl Bayar (1919-1950)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

** Dr. Öğr. Üy. Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, (gkbirlik@gmail.com).

MAHMUT CELÂL (BAYAR) BEY'S ACTIVITIES UNDER THE NAME OF "GALIP HODJA" DURING THE NATIONAL WAR OF LIBERATION

Abstract

To resist the Greek invasion of İzmir, Mahmut Celâl Bey undertook an important role in the foundation of İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Ottoman Countrywide Resistance Organisation of İzmir). However, he left İzmir due to the fact that he realised that the Organisation could not fight against the invasion and he was informed that he would be arrested. Mahmut Celâl Bey, who was the Secretary in Charge of the Party of İttihat and Terakki Fırkası (Union and Progress), took part in the War of Independence under the name of "Galip Hodja" to be able to carry out his fight without being affected by the enmity towards Unionism.

As the first thing, with Gökçen Efe, he started his armed resistance against the Greek invasion. Later on, gaining his trust, he became a counsellor to Demirci Mehmet Efe. By travelling around in the region under the name of Hodja, he tried to get the people's support for the National War of Liberation and played an important role in resolving the conflicts between the national warriors (efe) in the region. Thus, the trust felt in him increased and the National War of Liberation grew stronger.

While under the influence of the visit paid by Ali Kemal Pasha, the General Commander of Gendarmerie, Demirci Mehmet Efe submitted himself to the Government in Istanbul, Nationalist Forces in Aydın lost efficiency to a great extent. Many Unionists were arrested, and Galip Hodja's (whose real identity was unveiled) relationship with Demirci Mehmet Efe deteriorated. Galip Hodja, thinking that it would be impossible for them to work together from then on, he left Aydın accepting the post of the Commander of Akhisar National Regiment. In his new post, as the circumstances that required him to take the name Galip Hodja disappeared, he continued his part in the National War of Liberation in his real identity.

Keywords: *Galip Hodja, Mahmut Celâl Bayar, the National War of Liberation, Demirci Mehmet Efe, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey.*

Giriş

Mahmut Celâl Bayar, Milli Mücadeleden 1960'a kadar Türk siyasetinde, milletvekilliği, çeşitli bakanlıklar, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yapmış, önemli işler başarmıştır. Mahmut Celâl Bayar hakkında yapılan çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, Milli Mücadele döneminde "Galip Hoca" kimliği altında yaptığı faaliyetlerle ilgili detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmayla Mahmut Celâl Bey'in Ege Bölgesi'nde yürütülen Milli Mücadelede neler yaptığı, halkı ve efeleri mücadele için nasıl teşvik ettiği ve efeler arasındaki sorunları nasıl çözdüğü konularının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Ege Bölgesi'nde, İstanbul Hükümetinin Kuvayı Milliyeyi engelleme girişimlerinin, İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki çatışmanın, Milli Mücadeleyi nasıl etkilediğinin açıklanması da amaçlanmıştır.

Amaçlanan bu konuları ortaya koyabilmek için, arşiv ile birlikte yayınlanan eserler ve anılar incelenmiştir. Makalenin kapsamına, Mahmut Celâl Bey'in İzmir'deki faaliyetleri ile Akhisar Milli Alay Komutanlığına başlaması arasındaki olaylar dâhil edilmiştir. Bu kapsamda İzmir'deki Milli Mücadele yönündeki çabaları, kimliğini değiştirerek Milli Mücadeleye katılımı, halkı teşkilatlandırma çalışmaları ve özellikle Demirci Mehmet Efe ile birlikte yaptıkları ele alınmıştır. Bu süreçte, İstanbul Hükümetinin Milli Mücadeleyi engelleme girişimlerine de yer verilmiştir.

1. Mahmut Celâl (Bayar) Bey'in Yunan İşgaline Karşı İzmir'deki Faaliyetleri

Önce İttihat ve Terakki Fırkasının, sonra da Teceddüt Fırkasının İzmir Katib-i Mesulü olan Mahmut Celâl Bey'in, Yunan işgaline karşı başlangıçta İzmir'de mukavemette bulunmaya karar verdiği ve bu amaçla bir cemiyetin kuruluşuna ön ayak olduğu görülmektedir. Ancak, hem İzmirlielerin firkacılık mücadelesi nedeniyle farklı düşüncelere sahip olması, hem de İstanbul Hükümetinin girişimleri nedeniyle, bu cemiyette mukavemet fikrine ulaşamamıştır. Mahmut Celâl Bey bu durum karşısında, tutuklanacağını haber almasının da etkisiyle, Yunan işgaline karşı İzmir dışında mukavemette bulunmaya karar vermiştir.

Ege Bölgesinde Yunan tehlikesinin belirginleşmesi sonrasında Mahmut Celâl Bey, Ferit (Eczacıbaşı) Bey ve Dr. Ethem Bey, Rumların Yunanlılarla birlikte hareket etmesine engel olmak için, memleket için birlikte çalışılması konusunda fikir birliği yapmış, bu amaçla Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasına karar vermişlerdi. Başlangıçta bu cemiyetin kayıtsız şartsız vatan savunması için çalışması tasarlanmasına karşın, daha sonra Wilson prensipleri esaslarında ilmi

açından çalışmak üzere, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti kuruldu.¹ Mahmut Celâl Bey bu durumu yadırgamakla birlikte, “O günlerin havasına göre başka çare yoktu, bu kadarını da bir hizmet saymak lâzımdı.” sözleriyle yapılanları benimsemek zorunda kaldığını açıklamıştır. Nurettin Paşa’nın ikinci valiliği döneminde Cemiyet faal hale gelmiş, oluşturulan bir heyet ile etkin bir çalışma dönemine girilmiştir.²

İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin kurucularından olan Nail (Morali) Bey,³ Cemiyetin çalışmaları sırasında İttihat ve Terakki Cemiyetinin teşkilatından son derece yararlandıklarını, o dönemde Teceddüt Fırkasında görev alan eski İttihat ve Terakki Fırkası İzmir Katib-i Mesulü Mahmut Celâl Bey’in Cemiyete destek verdiğini, ancak bunu gizli olarak yaptığını belirtmiştir.⁴ Bununla birlikte İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti içerisinde Mahmut Celâl Bey’in aktif olarak görev aldığı yönünde çeşitli anlatımlar da bulunmaktadır.⁵

Ocak 1919’da İstanbul’dan İzmir’e gelen heyetin isteği doğrultusunda İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Mahmut Celâl Bey bu toplantıda, heyetin İstanbul’dan getirdiği siyasi formülün kabul edilerek Ege Bölgesi adına İtilaf Devletleri temsilcilerine telgraf çekilmesinin konuşulduğunu, Wilson prensiplerinin dile getirildiğini belirtmiştir. Mahmut Celâl Bey bu toplantıda yaptığı konuşmada, yalnız istatistikler ve tarihi iddialarla davanın kazanılamayacağını, Yunanistan’ın büyük devletlerle anlaşma yolunda oldukça ilerlemesi nedeniyle, kurtuluş umidinin ancak milletin silaha sarılmasıyla mümkün olabileceğini söylemiştir.⁶

Mahmut Celâl Bey bu düşüncede olmakla birlikte, kendisinin ve Türk Ocağının girişimi ile Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti namına 13 Mart 1919’da bir miting yapılmış, kabul edilen üç maddelik bildiri İzmir’deki İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan temsilcilerine verilmiştir. Bu bildiriye,

- 1 “30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesinden sonra ortaya çıkmaya başlayan Müdafaa-i Hukuk düşüncesi ile mücadelenin barışçı yollardan yapılması öngörmüştür. Bu kapsamda kurulan İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti Batı Anadolu’da kurulan ilk cemiyet olmuştur. Ancak bir süre sonra bunun istenilen amacı sağlayamayacağı anlaşılmıştır.” Mustafa Albayrak, *Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.41.
- 2 Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-5*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.139, 140.
- 3 Mesut Çapa, “İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:21, Ankara, Temmuz 1991, s.555.
- 4 Nail Morali, *Mütarekede İzmir Olayları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973, s.45.
- 5 İsmet Bozdağ, *Celâl Bayar; Zaferlerle ve Şerefle Dolu Bir Hayat*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı, İstanbul, 1986, s. 23; Nilüfer Gürsoy, *Atatürk’ün Çevresinde Bulunmuş Kişiler ve Yakınları ile Yapılan Söyleşiler*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s.158.
- 6 Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.155-157. “Halktan bazı kimseler Mahmut Celâl Bey’den, İzmir’in Yunanistan’a verileceği yönünde çıkan haberleri hatırlatarak yardım istemiş, o da bu talep karşısında yardım sözü vermişti. Bununla birlikte, istatistikler yaparak, broşür dağıtarak mücadelenin kazanılamayacağını da söylemişti.” Celâl Bayar, “Milli Mücadele Yılları”, *Türk Edebiyatı*, Sayı:156, s.10.

İzmir'de Türklerin çoğunlukta olduğu ve bu yüzden Wilson prensiplerinin 12'nci maddesine göre yabancı hâkimiyetine sokulamayacağı, bölgedeki Türk hâkimiyetinin kaldırılmasının Akvam Cemiyetini oluşturan necip (temiz, soylu) ve adil devletlerden beklenmediği vurgulanmıştır.⁷

Mahmut Celâl Bey, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin iyi idare edilemediğini, Cemiyetin içerisinde her düşünceden insanın yer aldığını⁸, içlerinde İtilaf Devletlerinin İzmir temsilcilerinden talimat alanların bulunduğu gibi, daha sonra yüz ellilikler arasında yer alacak olanların da cemiyette mevki sahibi olduğunu ifade etmiştir. Cemiyetin bu haliyle, esaslı bir program ve hareket yürütecek yerde dedikodu kaynağı haline geldiğini belirten Mahmut Celâl Bey, Cemiyette verilecek kararların hemen Osmanlı yöneticilerine ulaştırılacağını bildiğini, ciddi bir iş yapmanın, silahtan ve direnişten bahsetmenin tehlikeli olacağını, bu yüzden samimiyetine inandığı arkadaşlarına uyarılar yaptığını ve direnişin ancak Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin dışında yapılabileceğine inandığını açıklamıştır.⁹

Şevket Süreyya Aydemir Mahmut Celâl Bey'in bu dönemdeki faaliyetlerini eleştirerek, Red-i İlhak Cemiyetine seçildiği ve kongreye katıldığı halde, mukavemet fikrini verimli bulmadığı için aktif olarak çalışmayı reddettiğini iddia etmiştir.¹⁰ Mahmut Celâl Bey ise, Şevket Süreyya Aydemir'in bu iddialarını reddederek, mukavemet aleyhinde söylenmiş bir sözü olmadığını, 1919 yılının Mart ayının son günlerinde harekete geçmeye hazırlandığını ve Gökçen Efe¹¹ ile sözleşerek silahlı mukavemet teşkilatına başladığını söylemiştir.¹² Mahmut Celâl Bey'in, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Büyük Kongresinde söylediği şu sözler, onun mücadeleye inandığını göstermektedir: "Gerçek kurtuluşun nutuklarda değil, namlu ucunda olduğu..."¹³

Mahmut Celâl Bey, İzmir'deki mevcut yapı içinde mukavemet etmenin dile getirilemeyeceğini söylemekle birlikte, işgale karşı mukavemette bulunma fikrine inanmıştır. Aşağıda detaylı olarak bahsedilecek olan, İzmir'den ayrıldıktan hemen sonra Gökçen Efe ile temasa geçmesi, Galip Hoca kimliği

7 Morali, a.g.e., s.11, 12; Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-5*, a.g.e., s.144, 145.

8 "Haydar Rüştü Öktem, Cemiyetin merkez heyetinde, halkların beraberliğini savunmaların olduğu gibi, bir beyannameyle Avrupa'nın Türklerin hukukunu tanyacağına inananların da bulunduğunu açıklamıştır." Haydar Rüştü Öktem (Haz. Zeki Arıkan), *Mütareke ve İşgal Anıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.55.

9 Zeki Saruhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü-III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.349.

10 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın-1*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990, s.295, 296.

11 "16 yıl boyunca ele geçirilemeyen Hüseyin Gökçen Efe, bir aracı ile Mahmut Celâl Bey'e ulaşarak, arkadaşlarıyla birlikte affedilmek için yardımcı olmasını talep etmişti. Mahmut Celâl Bey de, Vali Rahmi Bey ile görüşerek Gökçen Efe'nin affedilmelerine aracı olmuştu." Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-6*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.12-15; Bayar, "Milli Mücadele Yılları" a.g.m., s.11

12 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.157.

13 Utkan Kocatürk, "Ölümünün 3. Yılında Çeşitli Yönleriyle Celâl Bayar", *Parlamento*, Sayı:58, Ankara, 1989, s.26.

altında yaptığı mücadele ve Milli Mücadele sırasında üstlendiği Akhisar Milli Alay Komutanlığı gibi görevler dikkate alındığında, mukavemet fikrine karşı olmadığı, aksine silahlı mukavemetin içinde yer aldığı görülmektedir.

İzmir'e gelen Albay Kazım (Özalp) Bey'in onayı ile düşmana karşı hareketin İzmir dışında olabileceği, bunun için de eli silah tutanların İzmir'i terk ederek Ödemiş'e çekilmesi gerektiği telkininde bulunulmuştu. Mahmut Celâl Bey'in ayrılmasından sonra onun görevini üstlenerek Teceddüt Fırkasının İzmir Katib-i Mesul Vekili olan Haydar Rüştü (Erdem) Bey, Mahmut Celâl Bey'in o günlerdeki faaliyetlerine ilişkin şu açıklamayı yapmıştır: "*(Celâl) Bey orada idiler. Merhum (Gökçen Efe) ile birleşmiş, muhtemel düşman işgaline karşı mukavemet için tedabir (tedbirler) ittihazile meşgul olmağa koyulmuş idiler. (Bir ay evvel (Lunapark'ta) beş zabıt beyle yaptığımız içtimada (toplantıda) bu tedabirlerden malumat almıştık.)*"¹⁴

İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti içinde bazı İttihatçıların yer alması, yönetim üzerinde etkili olan Hürriyet ve İtilafçıların tepkisini çekmiş, Cemiyetin, İttihat ve Terakki Fırkasının bir yan kuruluşu olduğu öne sürülmüştü. Kapatılan İttihat ve Terakki Fırkasının yerine kurulan Teceddüt Fırkası da aynı yaklaşıma maruz kalmış, bu anlamda Mahmut Celâl Bey de bu düşmanlıktan payını almıştı.¹⁵ Hükümetin İttihat ve Terakki Fırkası kulüplerine karşı faaliyet başlattığı o dönemde, bazı İttihatçılar tutuklanmış, Mahmut Celâl Bey de tutuklanacağını haber almıştı.¹⁶

Bir tanıdığı Mahmut Celâl Bey'e giderek, Divan-ı Harp reisi ile yaptığı görüşmede, tutuklanacak olan 36 kişilik listenin en başında bulunduğunu, İstanbul'dan iki defa tutuklanması için emir verildiğini öğrendiğini anlatmıştı. Divan-ı Harp'e verilmek için tutuklanmak üzere olduğunu öğrenen Mahmut Celâl Bey, adil bir mahkeme önüne çıkmaktan endişe duymayacağını, daha önce de Divan-ı Harpte sorgulandığı halde aleyhinde herhangi bir suç unsurunun bulunmadığını vurgulamıştır. Bununla birlikte, siyasi hareketler ve aleyhte cereyanların etkisiyle, kendisine karşı hareketlerin arttığı o dönemde İzmir'den ayrılması gerektiği sonucuna varmıştır.¹⁷

Mahmut Celâl Bey, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Kongresinde¹⁸, esas konular üzerinde konuşulurken bile şahsi ihtirasların ön

14 Öktem, *a.g.e.*, s.63, 66.

15 Albayrak, *a.g.e.*, s.41-43.

16 Öktem, *a.g.e.*, s.63.

17 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-5*, s.156-159.

18 "Mahmut Celâl Bey, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Kongre tarihini 15-18 Şubat 1919 tarihleri arasında olarak göstermiştir." Bülent Çukurova, "Celâl Bayar'ın Batı Anadolu'daki Faaliyetlerine İlişkin Bir Raporu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:20, 1991, s.351. "Ancak İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Kongresi 17-19 Mart 1919 tarihleri arasında yapılmıştır." Çapa, *a.g.m.*, s.557, 558. "Mahmut Celâl Bey'in, aşağıda açıklandığı gibi, Kongre sonrasında 19 Mart'ta İzmir'den ayrıldığı dikkate alındığında, Mahmut Celâl Bey'in belirttiği Kongrenin 17-19 1919 Mart tarihleri arasında yapıldığı anlaşılmaktadır."

plana çıkmasını, yönetim kurulunun kimlerden oluşacağı gibi konuların ağırlıklı olarak görüşülmesini eleştirmiştir. Kongre sırasında, Balkan Savaşı sonrasında İzmirli Rumların göçünden dolayı Metropolit ve bazı İtilafçıların etkisiyle Divan-ı Harbe verilmek üzere olduğunu öğrendiğinden ve İzmir'de düzenli, ciddi bir hareket yapma imkânı kalmadığını değerlendirdiğinden, dışarıda teşkilat kurmak amacıyla İzmir'den ayrılmaya karar vermiştir.¹⁹ Mahmut Celâl Bey ailesiyle vedalaşmış ve evden ayrılmıştır.²⁰ Ayrıldıktan kısa bir süre sonra zabıta kuvvetlerinden bir ekip onu aramak için eve gelmişti.²¹

Mahmut Celâl Bey, İzmir'den birlikte ayrılacağı iki arkadaşı ile bir evde buluşmuştu. Çıkılacak yolculuğun detayları konuşulduktan sonra, ev sahipleri, Mahmut Celâl Bey'in bu zorluğa dayanamayacağını değerlendirerek, onu saklamayı teklif etmişlerdi. Mahmut Celâl Bey gizlenmenin değil, çalışmanın gerekli olduğunu söyleyerek bu teklifi kabul etmedi. O da arkadaşları gibi silahlı olarak, Üsteğmen Fethi Bey'in refakatinde Buca'nın güneyinden Torbalı'ya doğru, 19 Mart 1919'da yola çıktı.²²

2. Galip Hoca'nın Ege Bölgesi'nde Efelerle Birlikte Milli Mücadeledeki Faaliyetleri

Mahmut Celâl Bey İzmir'den ayrıldıktan sonra, başlangıçta mahalli yetkililer, Gökçen Efe ve halk ile ilişki kurarak, direniş teşkilatlarının kurulmasına öncülük etti. Ancak, işgale karşı mukavemet fikrinde tam bir uzlaşa sağlanamadığından, Yunan işgalleri hızla genişledi. Hem Yunan işgalleri, hem de tutuklanması için aranması nedeniyle kimlik değiştirerek Ödemiş, Kahrat, Tire ve Germencik'te çalışmalarında bulundu. Son olarak Galip Hoca kimliğini benimsedi.

Mahmut Celâl Bey, Galip Hoca kimliğiyle Demirci Mehmet Efe ile birlikte çalışmaya başladıktan sonra artık sık sık yer ve kimlik değiştirmek zorunda kalmadı. Bu dönemde verdiği tavsiyeler ve yönlendirmelerle, Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadeleye katkısını arttırdı. Ayrıca, efeler arasındaki sorunları çözümlenerek, Milli Mücadelenin güçlenmesinde önemli bir görevi de yerine getirdi.

19 Çukurova, a.g.m., s.351.

20 "İzmir'de artık kalamayacağını anladığı bu Kongreden sonra, Mahmut Celâl Bey evine giderek kararını eşine açıklamış, eşi de yoluna devam ederek hizmetlerini tamamlamaya mecbur olduğunu söyleyip onun kararını desteklemişti. Eşi, çocuklarının sorumluluğunu üzerine almaya hazır olduğunu, ancak annesine durumu kendisinin anlatmasını istemişti. Mahmut Celâl Bey annesine de durumu anlattıktan sonra, cebindeki 20 liranın 12 lirasını eşine bırakarak gece evden ayrıldı." Nilüfer Gürsoy, "Milli Mücadele ve Bayar", *Parlamento*, Sayı:80, Ankara, 1991, s.9; Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-5*, s.156-159.

21 "Ayrıldıktan kısa bir süre sonra zabıta kuvvetlerinden bir ekip onu aramak için eve gelmişti. Eşi arama iznini isteyerek, bu arada Mahmut Celâl Bey'in kalpağını giyip dışarıdan görülecek şekilde perde arkasında gezinerek, eşinin evde olduğu izlenimini vermiş ve böylece Mahmut Celâl Bey'e İzmir'den ayrılması için zaman kazandırmıştı." Nilüfer Gürsoy ile yapılan söyleşi, *Çiftahavuzlar*, İstanbul, 2010.

22 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-6*, s.1, 2.

2.a. Mahmut Celâl Bey'in Milli Mücadeleye Katılışı ve Galip Hoca Adını Alışı

Mahmut Celâl Bey İzmir'den ayrıldıktan sonra Kuşçuali Köyü ve Torbalı üzerinden Ödemiş'e geçti. Ödemiş Kaymakamı Zühtü (Durukan) Bey ile görüşerek, ondan mücadele için yardım sözü aldı. Kaymakam görüşme sırasında, yakalanması için Vilayetten telgraf üzerine telgraf aldığını da söylemişti. Daha önceden tanıdığı Jandarma Tabur Komutanı Kıdemli Yüzbaşı Tahir (Özerk) Bey ile yaptığı görüşmede, güvenilir köy ve mahalle bekçilerinin silahlandırılarak teşkilatlandırılması konusu ele alındı. Yüzbaşı Tahir (Özerk) Bey bu işin yerine getirilmesi görevini üzerine aldı. Ancak kısa bir süre sonra, Ödemiş Kaymakamının değiştirilmesiyle birlikte işler de değişmeye başladı. O günlerde, Jandarma Umum (Genel) Komutanı Albay Ali Kemal Bey (kısa bir süre sonra paşa olmuştu) Mahmut Celâl Bey'in yakalanması için görevlendirilmişti. İzmir Jandarma Taburundan bir teğmen komutasında 40 er ile 174. Alaydan bir bölük bu amaçla yola çıkartıldı. Jandarma Umum Komutanı Albay Ali Kemal Bey de, tutuklanmayı yerinde takip edebilmek için Ödemiş'e geldi. Mahmut Celâl Bey bu gelişmeler üzerine Ödemiş'ten ayrılarak Gökçen Efe'nin bulunduğu Kahrat Köyü'ne geçti.²³

Mahmut Celâl Bey, Gökçen Efe ile yaptığı görüşmede Yunanlıların İzmir'i almaya kalkışacaklarını, bunu önlemek için direnmek gerektiğini anlattı. Gökçen Efe de, Mahmut Celâl Bey'in yanından ayrılmaması koşuluyla, mücadele için destek vereceğine söz verdi.²⁴ Mahmut Celâl Bey, 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e çıkararak Türk kıymına başladıklarını haber veren Gökçen Efe'ye, ilk görüşmelerindeki vaadini hatırlattı ve açıktan mücadeleye başlama zamanının artık geldiğini söyledi. 80-100 kişi ile mücadeleye hazır olduğunu söyleyen Gökçen Efe ile birlikte, Yunanlıların istilayı genişletmesi durumunda, Torbalı'da çarpışmaya başlanması konusunda anlaşıldı.²⁵

Bununla birlikte, Kahrat Köyü'nde kaymakam, jandarma komutanı ve diğer efeler ile yapılan toplantıdan mücadele yönünde bir sonuç alınmaması, devlet görevlilerinin kendi aralarında anlaşmaya varamamaları, Gökçen Efe'nin moralini bozmuştu. Gökçen Efe toplantı sonrasında Mahmut Celâl Bey'e, ölüme hazır olduğunu, ancak daha fazla adam bulamayacağını söylemiş, Mahmut Celâl Bey de, Gökçen Efe'nin ilk heyecanını kaybettiğini ve daha fazla zorlanmasının uygun olmayacağını görmüştü. Yunanlılar 20 Mayıs 1919'da Torbalı'yı işgal ederken, Kahrat Köyü'ndeki toplantılarda anlaşma sağlanamadığı için, birlikte hareket edilemedi. Bu gelişme sonrasında Mahmut Celâl Bey Tire'ye geçti.²⁶

23 A.g.e., s.1-11.

24 A.g.e., s.18.

25 A.g.e., s.29.

26 A.g.e., s.74-78.

25 Mayıs 1919'da Bayındır Kasabası Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiş, bu kez sıra Tire'ye gelmişti. Mahmut Celâl Bey bu durum karşısında Nazilli'ye geçmeye karar verdi.²⁷ Kahrat Köyü'nde kendisine "İlyas Efendi" şeklinde hitap ediliyordu. Yer değiştirdikçe başka bir isim almanın, iyi bir emniyet tedbiri olacağını düşünen Mahmut Celâl Bey, bunun için bir takım hoca elbisesi ve bir şişe kolonya siparişi verdi.²⁸

Mahmut Celâl Bey, İttihat ve Terakki Fırkası temsilcisi olarak uzun zamandan beri görev yaptığı için seveninin de, sevmeyenin de çok olduğunu, bu yüzden, savaşı kaybetmiş bir Fırka temsilcisi ve bir İttihatçı olması nedeniyle, esas hüviyetini saklayarak kimlik değiştirmeye, hoca olmaya karar verdiğini açıklamıştır. Mahmut Celâl Bey'in "Galip Hoca" ismini almasının nedeni, hem Umurbey'deki hocasının ismi (Hafız Galip) olmasından, hem de mücadelede galip gelineceğine olan inancından kaynaklanmıştı.²⁹ Albay Kazım (Özalp) Bey de, Mahmut Celâl Bey'in, İttihatçı olması nedeniyle İstanbul Hükümetince tutuklanması için girişimde bulunulması üzerine, İzmir'den Aydın civarına giderek Galip Hoca adıyla çalışmaya başladığını belirtmiştir.³⁰

Galip Hoca, Nazilli'ye giderken kaldığı Dağyenice Köyü'nde ilk hocalık sınavını verdi. Misafir olduğu köyün ağasının teklifiyle, Ramazan süresince köyün hocası olmayı kabul etti. Bunda, oradan ayrılıncaya kadar kendini emniyete alma düşüncesi etkili olmuştu. Ancak daha ilk namazında imamlık görevini tam olarak yerine getiremeyince³¹, kendisinin müezzin veya imamlık yapan hocalardan olmadığını, vaiz olduğunu söylemek zorunda kaldı. Germencik'e gitmeden önce, yeni kimliğinin eksikliklerini tamamlayabilmek için Türkçe Kur'an tercümesi, tefsir ve çeşitli din kitapları okuyup, evde namaz kıldırarak kendisini hazırladı.³²

Galip Hoca Haziran 1919'da Germencik'e hareket etti. Yunan taburunun işgali altında bulunan Germencik'te, Nahiye Müdürü ile birlikte mücadeleye başladı. Galip Hoca'nın tabiriyle, o günlerde bir kolordu kadar anlamlı olan otuz kişilik bir teşkilat oluşturulup, Yunan taburunun karargâhına ve malzemeliklerine başarılı bir baskın düzenlendi.³³ Kendisinin bu baskını planladığı anlaşılınca, Yunan askerlerince evi basıldı. Baskından kurtulmayı başaran Galip Hoca, Aydın'ın İtalya tarafından işgal edilen bölgesine geçmek zorunda kaldı.³⁴

27 A.g.e., s.82, 83.

28 "Sipariş ettiği çüppe bit pazarından alındığından, yılların kir ve yağ kokusu çüppeye sinmişti. Temizlemek için, bir şişe kolonyayı kullanmak zorunda kalmış, yine de başarılı olamamıştı" A.g.e., s.83.

29 Gürsoy, *Atatürk'ün Çevresinde...*, s.158; Bayar, "Milli Mücadele...", a.g.m. s.10; Tahir Kutsi Makal, "Celâl Bayar Yüz Yaşında", *Maya*, Sayı: 43, 1983, s.20.

30 Kazım Özalp, *Milli Mücadele-1 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.31.

31 "O anki duygularıyla ilgili olarak, büyük mitinglerde on binlerce kişi önünde nutuk söylediğini, ancak hiçbirinde bu küçük köy camisinde yaşadığı heyecanı yaşamadığını açıklamıştır." Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-6*, s.85.

32 A.g.e., s.84-85, 95.

33 Çukurova, a.g.m., s.353; Bayar, "Milli Mücadele Yılları", a.g.m., s.11, 12.

34 Bayar, a.g.m., s.12.

Mahmut Celâl Bey, İzmir'den tanıdığı 57'nci Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey ile yaptığı görüşmede, Galip Hoca takma adıyla göreve devam etmesi ve işbirliği yapılması kararı alınmıştı. Albay Şefik (Aker) Bey efeler ile görüşmesinde, İstanbul'dan milleti ayaklandırmak için gizli bir emir aldığını söylemiş ve bu şekilde efelerin desteğini kazanmıştı. Galip Hoca, bu görüşmede bulunan Yörük Ali Efe, Kılı Hüseyin ve Aksekili Deli Mehmet'in destek sözü üzerine, milli davanın bu kişilerle nasıl yürütüleceği sorusunun akıllara geldiğini, ancak o şartlar altında, sınırları kuvvetli olan kavgacı kişiliğe sahip bu insanlarla mücadeleye başlamaktan başka bir çarenin olmadığını belirtmiştir. Bu durum karşısında Galip Hoca'ya göre yapılacak şey, bu cesur ve pervasız memleket çocuklarını, genç subay ve aydın gençlerle desteklemek, bu şekilde milli mücadeleye başlamaktır.³⁵

Galip Hoca, Aydın'ın Yunanlılardan geri alınması mücadelesinde yer almış, çok sayıda efe ve askeri birliğin beraberce yaptığı taarruzla Aydın geri alınmıştı.³⁶ Ancak Kuvayı Milliyecilerin Aydın'dan çıkması istendiğinden, Galip Hoca da Umurlu'ya yerleşti. Daha sonra gerçekleştirilen, Aydın'ın Yunanlılardan tekrar geri alınması için girişilen ikinci harekâttan bir sonuç alınamamıştı. Galip Hoca, Aydın harekâtı sırasında düşmanın, kuvvetlerini dağıtmasının ve başarısızlığa uğratmasının içerisinde bir yılgınlık yaratmadığını, aksine heyecanlarını arttırdığını, daha çok kuvvetle, daha düzenli teşkilatlanmak fikrini doğurduğunu, efelerin de, aralarında askerce bir disiplin olmadıkça başarı sağlayamayacaklarını anladıklarını belirtmiştir.³⁷

2.b. Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe ile Birlikte Çalışması

Galip Hoca, İttihat ve Terakki Fırkasının üyeleri olan ve kendisini iyi tanıyan Denizli ve Nazilli müftülerinin *"Bu bey hepimizden daha diplomatiktir."* şeklindeki referansı sonucu Demirci Mehmet Efe'nin³⁸ güvenini sağladı ve onun müşaviri oldu. Demirci Mehmet Efe önemli meselelerde, güven duyduğu Galip Hoca'ya danışmadan artık bir şey yapmamaya başlamıştı.³⁹ Bu nedenle, Gökçen Efe'nin⁴⁰ bir görüşme sırasında, Galip Hoca'yı beraberinde götürme isteğine

35 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-6*, s.141-147.

36 *A.g.e.*, s.167-169.

37 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.1, 7, 13.

38 "Demirci Mehmet Efe eşkıyalığı bıraktıktan sonra Aydın Nazilli cephesinde bölgenin genel komutanlığını üstlenmişti." Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.93.

39 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.13, 14; "Galip Hoca Demirci Mehmet Efe için, 'Çok zeki ve cesur bir adamdı' tanımlamasını yapmıştır." Bayar, "Milli Mücadele Yılları, *a.g.m.*, s.12.

40 "Gökçen Efe'nin hasta olduğunu duyan ve onu ele geçirmek isteyen Yunanlılar ile 16 Kasım 1919 günü çatışma yaşanmış, Gökçen Efe çatışma sırasında şehit olmuştur." Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.67. "İleriki yıllarda Gökçen Efe'nin çocukları Celâl Bayar'ın evinde büyümüşler, evin birer üyesi olarak yetişmişlerdi." Nilüfer Gürsoy ile yapılan söyleşi, Çiftehavuzlar, İstanbul, 2010.

Demirci Mehmet Efe karşı çıkmış ve Galip Hoca'nın kendilerine lazım olduğunu söylemişti.⁴¹

Demirci Mehmet Efe, Hükümet kuvvetlerinin mücadele eden halkın yanında değil de Yunan kuvvetlerinin yanında olmasına bir anlam veremeyerek, Padişahın neden mücadeleye ilgisiz kaldığını Galip Hoca'dan öğrenmek istemişti. Galip Hoca da bu durumdan yararlanarak, İzmir Valisi (Kambur) İzzet Bey'in Yunan taraftarı tutumunu efelere anlatmış, bu şekilde, mücadele yönünde efelerin kararlılıklarını devam ettirmeyi amaçlamıştı.⁴²

Demirci Mehmet Efe Galip Hoca'dan Padişaha bir telgraf yazarak, asker toplaması için kendisine izin vermesini istemişti. Bu girişimin sakıncalı olduğunu değerlendiren Galip Hoca, ağır bir dil kullanarak yazdığı telgrafta asker toplama konusuna değinmeden genel ifadeler kullandı. Telgrafı okutan Demirci Mehmet Efe gönderilmesi için onay verdi, ancak asker toplama işinin neden yazılmadığını sordu. Galip Hoca da, Padişahın çevresindekilerden, bu girişime iyi diyeceklerin olabileceği gibi kötü diyeceklerin de bulunabileceğini, kötü olarak nitelenmesi durumunda, bunun davalarına zarar verebileceğini açıkladı ve onu bu şekilde ikna etti.⁴³

Ancak Demirci Mehmet Efe, kimseden onay almaksızın, 20 Temmuz 1919 tarihli telgrafıyla, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını sürdürmek amacıyla olduğunu ifade ederek, 1894 ile 1898 yılları arasında doğanların silah, teçhizat ve elbiseleri ile birlikte (askerlik) şubelerine müracaat etmelerini, bu isteğe uymayanların mahkeme edilmeksizin idam edileceklerini⁴⁴ duyurdu. Aydın Havalisi Kuvayı Milliye Kumandanı (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey de aynı tarihli telgrafıyla, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı için, ihtiyat subayları ile Osmanlı ordusundaki subayları Kuvayı Milliyede göreve çağırmıştı.⁴⁵

Asker toplanması girişimine bölge halkının büyük bir destek vermesi sonrasında, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey gönderdiği genelgeyle asker toplayanlar hakkında işlem yapılmasını istemiş ve bu faaliyetin işgal sahasını genişleterek daha çok Müslümanın mahvedilmesine neden olacağını savunmuştu.⁴⁶ Dâhiliye Nazırı, Demirci Mehmet Efe ve Hacı Şükrü Bey'in telgrafları sonrasında Harbiye Nezaretine 23 Temmuz 1919'da gönderdiği yazıda, vatan menfaatleri ile asla uyuşmadığını belirttiği bu hareketin önüne geçilmesi ve cesaret edenlerin bastırılması için vilayetlere gerekli tebligatı yaptığını, askeri açıdan da benzer tedbirlerin Harbiye Nezareti tarafından alınmasını istedi.⁴⁷

41 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş*-7, s.49, 50.

42 Çukurova, *a.g.m.*, s.361.

43 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş*-7, s.14, 15.

44 "Bu telgrafa göre, evlatlarını askerliğe göndermeyen babalar idam edilecek, ayrıca evleri de yakılacaktır."

45 *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Yıl:51, Sayı:113, Ankara, 2002, s.24-27.

46 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş*-7, s.15, 16.

47 *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, S:113, s.21, 23.

Birinci Nazilli Kongresinde⁴⁸ para toplanması, cephenin iâşe ve lojistik işlerinin yürütülmesi, gönüllülerin cepheye sevki gibi konular üzerinde durulmuş, milli bir “Heyeti Merkeziye” oluşturulmuştu. Kongre toplantı halinde iken, İngiliz Muhipler Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Fırkasının propagandaları, ayrıca İstanbul Hükümetinin yaptığı tecavüz ve taarruzlar nedeniyle, Galip Hoca Demirci Mehmet Efe’ye telkinde bulunmayı gerekli gördü. Galip Hoca, Kongre üyelerinin kendileri ile temas kurmaları ve cepheyi ziyaret etmeleri, böylece onların düşünce ve tedbirlerini öğrenmeleri gerektiğini söylemiş, bu teklif Demirci Mehmet Efe tarafından kabul görmüştü. Bunun sonrasında Köşk’te Kongre üyelerine verilen yemekte Galip Hoca, Papaz Frew’un propagandalarına ve bu propagandaları esas alan Hükümetin politikalarına üstü kapalı olarak cevap niteliğinde bir konuşma yapmıştı. Konuşmasında amaçlarının tam ve milli bir istiklal sağlamak olduğunu, manda ve himaye gibi düşüncelere kapılıp düşman boyunduruğuna girmek gerektiğini, kurtuluşun maddi ve manevi yönden kuvvetli olmalarıyla sağlanacağını vurgulamıştı.⁴⁹

2.c. Galip Hoca’nın Efeleri Barıştırması ve Etrafında Güven Yaratması

Galip Hoca, önce Gökçen Efe daha sonra da Demirci Mehmet Efe ile birlikte çalışmış, aynı zamanda efeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Böylece, Yunanlılara karşı silahlı direnişin kurulmasında önemli bir işlevi yerine getirmiştir.⁵⁰ Albay Şefik (Aker) Bey, Mahmut Celâl Bey’in Galip Hoca kimliğiyle, Ödemiş, Tire ve Aydın köylerinde dolaşarak, vatanın karşı karşıya olduğu tehlike hakkında halkı aydınlatmaya ve Milli Mücadeleyi teşvik etmeye çalıştığını, Gökçen Efe ve diğer milli kahramanların Aydın Kuvayı Milliyesine katılmasını sağladığını belirtmiştir. Cephenin emniyetini bozan, Yörük Ali Efe ile Demirci Mehmet Efe arasındaki anlaşmazlık ve rekabet, Galip Hoca’nın verdiği öğütler ile giderilmiş ve Kuvayı Milliye içindeki bu düşmanca ikilik ortadan kaldırılmıştır.⁵¹

Milli Mücadeleye ilk başlayanlardan olan ve Aydın’ın geri alınmasında gösterdiği başarılar nedeniyle büyük bir üne kavuşan Yörük Ali Efe ile mücadelede sonradan katılan ve kazanılan başarılarda henüz payı olmayan Demirci Mehmet Efe arasında⁵² ortaya çıkan anlaşmazlığı, Galip Hoca Demirci Mehmet Efe’ye

48 “6-9 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan Kongre, bölgedeki birbirinden ayrı güçleri bir çatı altında toplayarak daha etkili bir direniş amaçlamıştır. Kongre kararlarının ikinci maddesinde, diğer kongrelerden farklı olarak, amaçlarının İstanbul Hükümetine yardım edilmesi olduğu da belirtilmiştir.” Albayrak, *a.g.e.*, s.103-109.

49 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.104.

50 Bozdağ, *a.g.e.*, s. 26.

51 M. Şefik Aker, (Haz. Ahmet Tetik, Ayşe Seven, Mahmut Yüksel Canbaz), *57 nci Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1919)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Ettüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s.229, 230, 237.

52 “Yörük Ali, henüz Milli Mücadeleye katılmamış olan Demirci Mehmet Efe’yi, yazdığı

yaptığı tavsiyelerle önlemiştir. Bu tavsiyeye neden olan olay, yiyeceklere el koyma girişimi üzerine gerçekleşmişti. Efeler arasında rekabetin bulunduğu o dönemde, yiyeceğe ihtiyacı olmadığı halde, Yörük Ali Efe'ye yiyecek getiren kervana el konulmasını Demirci Mehmet Efe emretmişti. Böyle bir davranışın çatışmaya varacağını değerlendiren Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'ye, toy denebilecek kadar genç ve iyi kalpli olarak nitelediği Yörük Ali Efe'ye karşı, evlat ve arkadaş muamelesi yapması durumunda, gönlü hoş olan Yörük Ali Efe'nin aralarındaki ilişkiyi düzenleyeceği ve bu durumda Demirci Mehmet Efe'nin üstün görüleceği tavsiyesinde bulundu. Demirci Mehmet Efe bu ikaz doğrultusunda yiyeceklere el koymaktan vazgeçti, daha sonraki davranışlarını da tavsiye doğrultusunda ayarladı. Böylece çatışma durumu ortadan kaldırılmış oldu.⁵³

Galip Hoca'nın benzer bir girişimiyle, Yörük Ali Efe ile Kılıoğlu Hüseyin Efe arasındaki sorun da giderilmiştir. Cevat Sökmensüer'in naklettiğine göre, Galip Hoca beraberinde Binbaşı Hacı Şükrü Bey ve Demirci Mehmet Efe ile birlikte Dalama Köyü'ne giderek, aralarında sorun yaşayan Yörük Ali Efe ile Kılıoğlu Hüseyin Efe'yi barıştırmış, böylece efeler arasındaki düşmanlık tehlikesi ortadan kaldırılmıştı.⁵⁴

Bu dönemde Galip Hoca'nın yürüttüğü faaliyetlerin, efeler arasında olduğu gibi, bölgedeki Kuvayı Milliye komutanları ve Heyeti Milliyeler üzerinde de güven yarattığı, Galip Hoca'nın, Milli Mücadelede önemli bir aktör haline geldiği anlaşılmaktadır. Aşağıda sunulan belgeler bu görüşü açıklar niteliktedir.

İlk iki belge, Galip Hoca'nın yardımcılığına verilen bir subay ile ilgilidir. Denizli Heyeti Milliyesinden Köşk'te bulunan Kuvayı Milliye Umum Kumandanı (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey'e Ağustos 1919 tarihinde gönderilen yazıda, künyesi açıklanan bir topçu subayının yanlarına gönderildiği bildirilmiştir.⁵⁵ (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey olduğunu değerlendirdiğimiz, Kuvayı Milliye imzasıyla 12 Ağustos 1919'da gönderilen diğer yazıda, gelen topçu subayının Galip Hoca ile beraber bulunacağı ve ona yardımcılık edeceği, ayrıca Kuvayı Milliye'nin muhabere subayı olarak görev yapacağı açıklanmıştır.⁵⁶

Diğer belge, Galip Hoca'nın aracılık edeceği bir mesaj hakkındadır. Nazilli Heyeti Milliyesinden Kuvayı Milliye Komutanı (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey'e 13 Ağustos 1919'da gönderilen yazıda, İzmir'e gelen çeşitli devlet delegelerinden

---

mektuptaki şu sözlerle Milli Mücadele'ye davet etmiştir: 'Efelik, zeybeklik yapacak zaman geçti. Efeliği düşmana karşı gösterelim de memleket kurtulsun.' Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş-7*, s.8.

53 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş-7*, s.42, 43.

54 Cevat Sökmensüer, *Milli Mücadelede Aydın-Nazilli Cephesi Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık ve Tic. Koll. Şti, İzmir, b.t.y., s.17. "Galip Hoca aralarındaki ihtilafa değinmeden, Yörük Ali Efe ile başkızanı Kılıoğlu Hüseyin Efe'nin Muğla yöresinden güç alarak nüfuzunu artırmak için Dalama Köyü'ne yerleştiklerini belirtmiştir." Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş-7*, s.8.

55 ATASE Arşivi, Kutu No (K): 462, Gömlek No (G):166, Belge No (B):166-1.

56 ATASE Arşivi, K: 462, G:166, B:166-2.

oluşan heyetin gönderdiği İngiliz subayı ile görüşüldüğü belirtilmiştir. Görüşmede edinilen izlenimlerin, İngiliz subayının cepheye gidişinden önce (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey'e iletilmesi önemli görülmüş, izlenimlerin telefon veya telgraf ile bildirilmesi uygun olmadığından, Galip Hoca'nın ertesi sabah Nazilli'ye gelmesi ve yapılacak bilgilendirmelerin bu şekilde (Binbaşı) Hacı Şükrü Bey'e iletilmesi istenmiştir.⁵⁷

Osmanlı asker ve sivil yöneticileri bazen baskı altında kaldıklarından, bazen de işgalcilere hoş görünmek için, Milli Mücadeleye karşı olumsuz bir tavır içerisinde yer almışlardı. Osmanlı yöneticilerinin bu şekilde davranmasında, Milli Mücadeleye olan inançsızlıklarının da etkisi bulunmaktadır. Almanya gibi güçlü müttefiklerle birlikte girilen Birinci Dünya Savaşından yenik çıldıktan sonra, bu kez tek başına, galip devletlerle mücadele edilemeyeceği, Milli Mücadelenin başarıya ulaşamayacağı yönünde Osmanlı yöneticilerinde genel bir kanı oluştuğu şüphesizdir. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) Cevat (Çobanlı) Paşa'nın⁵⁸, Milli Mücadele içinde yer alan Mahmut Celâl Bey'in İttihatçı olduğu gerekçesiyle tutuklanması için emir vermesi bu duruma verilebilecek bir örnektir.⁵⁹

Cevat (Çobanlı) Paşa, 34'üncü Kolordu Komutanlığına gönderdiği yazıda, İttihat ve Terakki Fırkası İzmir Katib-i Mesulü olan Mahmut Celâl Bey'in, bir taraftan İttihat ve Terakki Fırkası teşkilatını devam ettirmesi, diğer taraftan da halkı Mütarekenin 7'nci maddesinin uygulanmasına karşı koymak için teşkilatlandırması nedeniyle tutuklanmasını istemişti. Yusuf İzzet Paşa Harbiye Nezaretine gönderdiği cevap yazısında bu isteğe karşı çıkarak, Mahmut Celâl Bey'in, İzmir'in işgali sonrasında karşı koymayı düzenlemekten başka bir şey yapmadığını, tutuklanması durumunda bütün vatanseverlerin ayaklanacağını ve Hükümete yönelik taşkınlıklara sebep olacağını bildirmiştir.⁶⁰ Tutuklanması isteğine karşı olarak ileri sürülen bu görüşler de, onun etrafında yarattığı güveni ortaya koymaktadır.

3. Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe'nin Yanından Ayrılışı

Demirci Mehmet Efe'nin tutuklanması veya İstanbul Hükümetine bağlanması için o dönemde girişimlerin yapıldığı görülmektedir. Dâhiliye Nazırı 11 Ağustos 1919 tarihli yazısında, Demirci Mehmet Efe'nin yakalanmasının mevcut jandarma kuvvetleriyle mümkün olamayacağını belirtilmiş, Kuvayı

57 ATASE Arşivi, K: 462, G:97, B:97-1.

58 "Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat (Çobanlı) Paşa, 22 Haziran 1919 tarihinde gönderdiği yazıyla, barış görüşmelerinin başladığı ve olumlu bir havanın yaratıldığı bir dönemde, harekâtın ve milli teşkilatın devamının memleket ve millet için iyi sonuç vermeyeceğini belirtmiş, ordu ile ilişkisi olmayan bu teşkilatın tavsiyelerle önüne geçilmesini istemişti." *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Yıl:51, Sayı:114, Ankara, 2002, s. 3-5.

59 Albayrak, *a.g.e.*, s.85.

60 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.80, 81.

Milliyenin dağıtılmasının gerekli olduğunu ifade ederek, bir tümen çapındaki kuvvetle bunun sağlanması için girişimde bulunulmasını Harbiye Nezaretinden istenmişti.⁶¹

Dâhiliye Nezaretinin Harbiye Nezaretine, Demirci Mehmet Efe'nin tutuklanması için gönderdiği 11 Ağustos 1919 tarihli bu yazıda, Nazilli'ye gelen Demirci Mehmet Efe ile görüşme yapıldığı da ifade edilmiştir. Yazıda, daha önce af edilmesi için izin verildiği, bunun için arkadaşlarının isimleri istendiği halde henüz cevap alınmadığı hatırlatıldığında Demirci Mehmet Efe'nin, Yunan işgali bulunduğu sürece affa layık olmadığını, Yunanlılardan kurtulduktan sonra af için başvuracağını söylediği anlatılmıştır.⁶² Demirci Mehmet Efe'nin bu görüşmede, cephe gerisinde Hükümeti zora sokacak ve asayışı bozacak faaliyetlere meydan vermeyeceği, amaçlarının Hükümeti takviyeden ibaret olduğunu söylediği de ilave edilmiştir.⁶³

Harbiye Nezaretinin Dâhiliye Nezaretine 17 Ağustos 1919 tarihinde gönderdiği cevap yazısında, askeri harekâtın sonucunun ve memleket içindeki etkisinin düşünülmesinin gerektiği, Demirci Mehmet Efe gibi kişilerin nüfuzlarının kırılmasının ve Kuvayı Milliyenin dağıtılmasının kuvvet kullanılarak değil, siyasi ve idari tedbirlerle sağlanmasının uygun olacağı bildirildi.⁶⁴

1919 yılı Ağustos ayının yirmisine doğru, Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa, Aydın Kuvayı Milliyesini ortadan kaldırmak, bunu başaramadığı takdirde ise Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa'nın yürüttüğü milli hareket ile Aydın Kuvayı Milliyesinin birleşmesini engellemek için Denizli'ye gitmiş, oradan da Nazilli'ye geçmişti.⁶⁵ Tavas Heyeti Milliyesi Ali Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Denizli'ye gelişinden duyulan mutluluğu dile getirmiş, hürmet ve bağlılıklarının Padişaha iletilmesini istemişti. Tavas Heyeti Milliyesinin bu girişimi, Kuvayı Milliyeyi engellemek isteyen Padişaha, kulluk ve bağlılık gösterisi olarak değerlendirmişti. Ali Kemal Paşa'nın girişimleri üzerine nasıl bir tavır takınılması gerektiği konuşulmuş, Binbaşı Hacı Şükrü Bey onun öldürülmesini istemişti. Galip Hoca, Ali Kemal Paşa'nın Ödemiş'e kendisini yakalamak için geldiğini hatırlatmış,⁶⁶ öldürülmesinin uygun

61 *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, S:113, s.46-48.

62 "Demirci Mehmet Efe'nin ifadesi şu şekildedir: 'Allah'ın yardımıyla Yunanlıları kovalım. Ondan sonar ben babama (Padişaha) yalvarırım'"

63 *A.g.d.*, s.46, 48.

64 *A.g.d.*, s.55-57.

65 "Mahmut Celâl Bey'in bu tespitinin doğruluğu, Jandarma Umum Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın İstanbul'a dönüşünde gazetelere verdiği beyandan anlaşılmaktadır. Ali Kemal Paşa, Kuvayı Milliye efradı ve kumandanları ile uzun uzadıya görüşerek, Hükümetin durumunu ve Padişahın onları düşündüğünü söylemiş, Kuvayı Milliye ile Mustafa Kemal Paşa arasında bir ilişkinin olmadığını vurgulamıştır." Haluk Selvi, "İstanbul Hükümeti'nin Kuvâ-yı Milliye Hareketini Bölme Teşebbüsü: Jandarma Umum Kumandanı Kemal Paşa'nın Batı Anadolu Gezisi ve Sonuçları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XV, Sayı:44, Ankara, Temmuz 1999, s.565.

66 "Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa, Galip Hoca'nın bulunduğu Ödemiş'e geldiğinde, onun yabancı güçleri davet için çalışan bir Bolşevik olduğunu söylemiş ve

olmayacağını, ancak serbest bırakılmasının da sakıncalı olduğunu söylemişti. Bu değerlendirmelerden sonra Demirci Mehmet Efe, Nazilli'ye giderek Ali Kemal Paşa'yı tutuklamış, 5000 tüfek ve çok sayıda mühimmat verilmemesi durumunda serbest bırakılmayacağını açıklamıştı.⁶⁷

Ali Kemal Paşa'nın tutuklanması sonrasında, Demirci Mehmet Efe Galip Hoca'ya, Nazilli'den çağrıldığını, ancak beraberinde Galip Hoca'yı getirmeyerek yalnız gelmesinin istendiğini söylemişti. Demirci Mehmet Efe Nazilli'den Köşk'e geri döndükten sonra Galip Hoca'ya yaptığı ziyarette, kendileri ile beraber çalışmak üzere bir kişinin geleceğini, ona göre davranışlarını ayarlamasını istedi. Bu sırada Ali Kemal Paşa'nın serbest bırakıldığı ve İttihatçı olan Kazım Bey'in tutuklandığı haberi duyulmuştu.⁶⁸

Dâhiliye Nazırının, Ali Kemal Paşa'nın serbest bırakılması için emrindeki idare amirlerinden istekte bulunması sonrasında, Denizli Mutasarrıfı Faik Bey girişimde bulunmuştu. Faik Bey, Demirci Mehmet Efe üzerinde nüfuza sahip olan Tavaslı Hüseyin Ağa ile temasa geçtikten sonra, Ali Kemal Paşa'nın kısa bir süre içinde serbest bırakılacağına inandığını Dâhiliye Vekâletine bildirmişti.⁶⁹

Galip Hoca, Ali Kemal Paşa'nın serbest bırakılmasında etkili olan Tavaslı Halil Ağa ile görüşerek, Demirci Mehmet Efe'nin kendisi hakkındaki düşüncesini öğrenmek istemiştir. Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'nin Ali Kemal Paşa'ya, kendisini kurşuna dizebileceğini veya Padişaha götürmek üzere teslim edebileceğini söylediğini duyduğunu belirterek, bunun gerçek olup olmadığını sormuş, Halil Ağa da, gerçek olabileceğini söylemiştir.⁷⁰

Albay Şefik (Aker) Bey, Galip Hoca'yı yanından hiç ayırmayan Demirci Mehmet Efe'nin, Nazilli'ye gittikten sonra Galip Hoca'dan uzak kaldığını belirtmiştir. Albay Şefik (Aker) Bey, bu olay ile birlikte, Demirci Mehmet Efe'nin cephe karargâhını Köşk'ten Nazilli'ye taşımamasını ve gözaltında bulunan Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa'yı serbest bırakmasını, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının İstanbul Hükümetinin onayıyla, Aydın Kuvayı Milliyesine içeriden vurduğu bir darbe olarak değerlendirmiştir. Nazilli'deki Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları, Demirci Mehmet Efe'ye, Köşk'te İttihatçıların kendisini kontrol altına aldıklarını, Galip Hoca'nın gerçek adının Mahmut Celâl Bey olduğunu ve İttihatçılığını gizlemek için adını değiştirdiğini söylemişler, ayrıca diğer İttihatçılar hakkında da olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları, anlatılanların etkisinde kalan Demirci Mehmet Efe'yi Nazilli'ye getirip ona Aydın ve Çevresi Kuvayı Milliye Genel Komutanı unvanını da vermişlerdi. Albay Şefik (Aker) Bey'in değerlendirmesine göre, bütün bu gelişmelerin sonucunda, Demirci Mehmet Efe Hürriyet ve İtilaf

tutuklanması için girişimde bulunmuştu". Çukurova, *a.g.m.*, s.351, 352.

67 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.129-131.

68 *A.g.e.*, s.136-138.

69 Selvi, *a.g.m.*, s.561.

70 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.141, 142.

Fırkasının nüfuzuna girmiş, Aydın Kuvayı Milliyesinden Galip Hoca mahrum bırakılmıştı.⁷¹ Albay Şefik (Aker) Bey bu durum karşısında, Demirci Mehmet Efe ile dostça anlaşarak, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının nüfuzundan ve telkinlerinden uzaklaştırmak ve kendilerine bağlamak amacıyla Demirci Mehmet Efe ile görüşmüştü.⁷² Ancak bu girişimden bir sonuç alınmadığı anlaşılmaktadır.

Ali Kemal Paşa'nın seyahatinin bölgedeki Kuvayı Milliyeyi olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Bölgedeki Hürriyet ve İtilafçıların etkisiyle, efelerin Hükümete bağlanması sonucunda Yunanlılar karşısındaki cephe yıkılmış, bu sayede işgaller kolaylaştırılmıştır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası Demirci Mehmet Efe'yi yanlarına çekerek, Kuvayı Milliyeyi içeriden yıkmıştır. Bunun sonucunda, Galip Hoca Akhisar Milli Alay Komutanlığı görevini almak zorunda kalırken, Binbaşı Hacı Şükrü Bey'in Kuvayı Milliye Komutanlığı görevine son verilmiş, 57'nci Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey de istifa etmiştir.⁷³

Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa'nın serbest kalmasında, Alaşehir Kongresi kararlarına atfen yazılan bir yazının etkisinin büyük olduğunu açıklamıştır. Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, İttihatçılığa karşı dile getirilen görüşler ve Ali Kemal Paşa'nın etkisi ile Demirci Mehmet Efe'nin, Saraçoğlu Şükrü Bey ve Kazım Bey gibi ittilatçıları tutuklamasına karşın Galip Hoca'ya izin verdiğini de söylemiştir.⁷⁴

Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe ile beraber çalıştığı süre içerisinde, İttihatçı olduğu ileri sürülerek kötü sonuçlara neden olabilecek olaylara yol açmamak için, Hükümete karşı söz söylememeye dikkat ettiğini, bu durumun sadece bir istisnası olduğunu belirtmiştir. Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'nin, Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta Kongre toplaması ve Denizli'den delege istemesi konusunu kendisine sorduğunda, onun da kendileri gibi memleketin kurtuluşu için çalıştığını ve desteklenmesi gerektiğini söylediğini, Demirci Mehmet Efe'yi bu şekilde ikna ettiğini açıklamıştır.⁷⁵

Albay Şefik (Aker) Bey, bu durumu destekleyecek şekilde, Mahmut Celâl Bey'in Galip Hoca adını almasının nedeninin, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının darbelerine uğramaksızın tehlikedeki yurduna yardımcı olmak amacını taşıdığını, hoca sıfatı ile halk üzerinde etkili olduğunu, Köşk cephesinde eli silahlı olarak çalışırken, sözlerinde veya hareketlerinde ima yoluyla bile olsa fırka konularından bahsetmediğini vurgulamıştır.⁷⁶

71 Aker, *a.g.e.*, s.271-273.

72 *A.g.e.*, s.276, 277.

73 Selvi, *a.g.m.*, s.566.

74 Hacim Muhittin Çarıklı, *Balkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920)*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1967, s.50-52.

75 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.122, 123.

76 Aker, *a.g.e.*, s.275.

4. Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığı Görevini Kabul Edışı

Galip Hoca Ali Kemal Paşa serbest bırakıldıktan sonra, Denizli'den kendisine haber gönderildiğini ve Sarayköy'de (Denizli'de) Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey ile mutlaka görüşmesinin istendiğini belirtmiştir. 5 Eylül 1919'da Sarayköy'de, Eşme Müftüsü Hacı Nazif Efendi'nin de hazır bulunduğu Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey ile olan görüşmesinde, ölümden kurtulduğu kendisine söylenmiş ve oradan uzaklaşması gerektiği anlatılmıştır. Galip Hoca bu durumla ilgili olarak, dost olarak nitelediği bu kişilerin düşüncelerinden tertipçilerin yararlanmak istediğini, araya Padişah ve Osmanlı Hükümetinin nüfuzunun da girdiğini söylemiştir.⁷⁷

Bu görüşme isteğinin Galip Hoca'dan geldiğini söyleyen Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, 5 Eylül 1919'da Denizli'deki görüşmelerinde Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe'ye gönderilmek üzere kendisine bir telgraf verdiğini belirtmiştir. Galip Hoca bu telgrafta gelişen olayları anlattıktan sonra, gördüğü iyiliklere rağmen artık birlikte bulunmalarının vatan için yararlı olmayacağı gibi zararlı da olacağı sonucuna vardığını, mücadeleleri süresince fırkacılığı vatana hıyanet saydığından, fırkacılıktan hiç bahsetmediğini, devlet ve millete olan hizmetlerini Bursalı ve İzmirli'lerden sorması durumunda kendisi hakkındaki düşüncelerinin daha iyi olacağını yazmıştı.⁷⁸

Galip Hoca, 5 Eylül 1919'daki Sarayköy görüşmesiyle ilgili olarak, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in Demirci Mehmet Efe'ye karşı güvensizlik duygusuna kapılarak, kendisini tehlikeli durumdan kurtarmak için girişimde bulunduğunu anlatmıştır. Galip Hoca, bahsedilen tehlikeyi başından beri bilerek efelerle işbirliği yaptığını, bazı tehlikeler atlatmakla birlikte mücadelede başarılı olduğunu söylemiştir. Galip Hoca ayrıca, gerçekleri anlamakta özel bir yeteneği olduğunu belirttiği Demirci Mehmet Efe'nin kendisine kötülük etmeyeceğinden de emindi. Galip Hoca, kendisinin tehlikede olduğu yönündeki düşüncesini münakaşa derecesine varacak şekilde tartıştıktan sonra, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in savunduğu tezi değiştirerek, kendisinin Akhisar cephesi için gerekli olduğunu, eğer görevi kabul etmezse Akhisar'daki Kuvayı Milliye'nin dağılmasının söz konusu olacağını, Balıkesir Kongresince Akhisar'daki Alay Komutanlığına seçilmesinin⁷⁹ öngörüldüğünü söylediğini belirtmiştir.⁸⁰

77 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.139.

78 Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir...*, s.53-55.

79 "Oluşturulan milli alay, tabur ve bölüklerinin komutanlıklarına eşraftan ve ileri gelenlerden birisinin seçimi 2'nci Balıkesir Kongresi'nce kabul edilen Teşkilat Kadrosu gereğince zorunlu tutulmuştu. Alay komutanı muavinin de tercihen binbaşı rütbesinde bir subay olması gerekliydi." Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir...*, s.222, 223.

80 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.144, 145.

Galip Hoca, önemli bir sebeple Kuvayı Milliye görevine ısrarla davet edildiğini, bu sebeple Demirci Mehmet Efe'ye bir veda telgrafı yazdıktan sonra, Akhisar Cephesi Milli Alay Komutanlığı görevine başlamak üzere Aydın'dan ayrıldığını, Akhisar'a varmadan da kararın kendisine tebliğ edildiğini belirtmiştir. Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'ye yazdığı telgrafında, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey ile görüşerek gelişen olayları öğrendiğini, vatana hizmet etmek için Aydın'dan ayrılmaktan başka bir çare düşünemediğini, millet muharebesinde hiçbir fırka hakkında olumlu veya olumsuz konuşmadığını yazmıştı. Kendisini olduğu gibi tanımadığını, dine, devlete ve millete sadakatle yaptığı hizmetleri Bursalı ve İzmirli'lere sorduğunda, kendisine karşı duygularının artacağını ilave etmiş, Demirci Mehmet Efe'ye, hak yolunda çalışmaya devam ederek vatani selamete çıkarması ve tarihe şanlı bir insan sıfatı ile geçmesi temennisinde bulunmuştu.⁸¹

Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığına seçilmesini farklı şekilde açıklayan anlatımlar da bulunmaktadır. Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in oğlu Turgut Çarıklı, Galip Hoca'nın eski bir İttihatçı olmasının Demirci Mehmet Efe'de güvensizlik yarattığını ve aralarındaki ilişkinin gerginleştiğini, babasının bu gerginliğin kötü sonuçlara varabileceğini değerlendirerek, Galip Hoca'yı Demirci Mehmet Efe'nin elinden alıp Akhisar Milli Alay Komutanlığına atadığını açıklamıştır. Turgut Çarıklı, ileriki dönemde Mahmut Celâl Bey'in bu atamaya farklı baktığını, atamanın Kongre tarafından yapıldığını söylediğini, oysa Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinin kararlarında böyle bir atamanın olmadığını ifade etmiştir.⁸²

Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinin açıklanan kararlarında, Galip Hoca'nın atamasından bahsedilmediği doğrudur. Ancak Kongre kararlarında, aşağıda açıklanacak olan, Akhisar'ın yanı sıra Ayvalık ve Soma Alay Komutanlıklarına da yapılmış olan bir atamadan bahsedilmemiştir. Bu konuya ilişkin olarak sadece, 26 Temmuz 1919 tarihinde toplanan 2'nci Balıkesir Kongresinde alınan 13 numaralı kararda, cephedeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için birer Menzil Müfettişliği bulundurulmasının uygun görüldüğü, 15 numaralı kararda da, Menzil Teşkilatının Ayvalık, Soma ve Akhisar cephesinde olacağı belirtilmiştir.⁸³

Olayların tanığı olan Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, 2'nci Balıkesir Kongresi'nin 16 Eylül 1919'da toplanarak kendisinin başkan seçildiğini, 19 Eylül 1919'daki görüşmede de Menzil Teşkilatı ile Vazife Talimatının Kongre tarafından kabul edildiğini açıklamıştır.⁸⁴ Kabul edilen Teşkilat Kadrosu incelendiğinde, her cepheye bir Menzil Müfettişliğinin olacağı ve "Alay

81 A.g.e., s.145.

82 Turgut Çarıklı (Haz. Y. Hakan Erdem), *Babam Hacim Muhittin Çarıklı Bir Kuvayı Milliye'nin Yaşamı Öyküsü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.72, 73.

83 Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, S:114, s.107-109; Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir...*, s.114.

84 A.g.e., s.58-61.

kumandanları Kongrece İntihap olunur (seçilir)" ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, 2'nci Balıkesir Kongresinin 19 Eylül 1919'daki görüşmesinde ayrıca, Ayvalık, Soma ve Akhisar Milli Alay Komutanlıkları seçimlerinin yapıldığını, Akhisar Cephesi Alay Komutanlığına 37 oy ile Galip Hoca'nın seçildiğini aktarmıştır.⁸⁵

Yukarıda yapılan açıklamalar sonucunda, Balıkesir Kongresinin 26 Temmuz 1919 tarihli kararlarıyla, cephedeki askerlerin ihtiyaçlarını karşılamak için birer Menzil Müfettişliği bulundurulacağı, Menzil Teşkilatının Ayvalık, Soma ve Akhisar cephesinde olacağı görülmektedir. 16 Eylül 1919'da başlayan Balıkesir Kongresi tarafından kabul edilen teşkilat kadrosu gereğince Alay Komutanlıklarının seçimi Kongre tarafından yapılacaktır. Kongrenin 19 Eylül 1919 tarihli çalışması sırasında seçimler yapılmış ve 37 oy ile Galip Hoca Akhisar Milli Alay Komutanlığına atanmıştır.

Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığına atanmasının, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey tarafından değil de Balıkesir Kongresince yapıldığı ortaya konulduktan sonra, açıklığa kavuşturulması gerekli olan diğer bir konu da bu atamanın kaçınıcı Kongre tarafından yapıldığıdır. Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey kendisinin de katıldığı, 26 Temmuz 1919 tarihinde başlayan ve 30 Temmuz 1919 tarihinde tamamlanan Balıkesir Kongresine herhangi bir numara vermemiştir.⁸⁶ 16 Eylül 1919'da toplanan ve 19 Eylül 1919 tarihli görüşmesinde Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığına seçildiği Kongreye ise, 2'nci Balıkesir Kongresi adını vermiştir.⁸⁷ Mahmut Celâl Bey de, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey gibi, "Atatürk'ten Hatıralar" isimli kitabında, 2'nci Balıkesir Kongresince Akhisar Milli Alay Komutanlığına atandığını açıklamıştır.⁸⁸

Balıkesir Kongreleri için daha sonra yapılan numaralandırmanın ise farklı olduğu görülmektedir. 26-30 Temmuz 1919 tarihleri arasında toplanıp, Eylül 1919'da toplanmak üzere faaliyetlerine ara veren Balıkesir Kongresi 2'nci olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla, 16-22 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Balıkesir Kongresi de 3'ncü olarak numaralandırılmıştır.⁸⁹ Bu açıklamadan anlaşılacağı gibi, Mahmut Celâl Bey ile Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in 2'nci olarak açıkladığı, ancak daha sonra 3'ncü olarak nitelenen Kongre aslında aynı Kongredir.

Akhisar Milli Alay Komutanlığının ne zaman tebliğ edildiği konusu üzerinde de durmak gereklidir. Galip Hoca, 5 Eylül 1919 tarihinde Sarayköy'de Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey ile yaptığı görüşme sonrasında yola çıkmış, 10

85 A.g.e., s.222, 223.

86 Çarıklı, A.g.e., s.26.

87 A.g.e., s. 58.

88 Celâl Bayar, *Atatürk'ten Hatıralar*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.74.

89 Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999, s.101, 109, 123; Albayrak, a.g.e., s. 126, 157.

Eylül 1919'da Akhisar'a varmıştı.⁹⁰ Mahmut Celâl Bey, bu yolculuğu sırasında kendisine Alay Komutanlığı görevinin tebliğ edildiğini açıkladığına⁹¹ göre, bu kararının Balıkesir Kongresince 5-10 Eylül 1919 tarihleri arasında alınmış olması gereklidir. Oysa yukarıda belirtildiği gibi, bu karar 19 Eylül 1919'da alınmıştır. Dolayısıyla, yaklaşık 10 gün önce Galip Hoca'ya tebliğ edildiği ifade edilen konunun ancak, atamanın yapılacağına yönelik bir iradenin bildirim olabileceği değerlendirilmektedir. Bu durum, Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığına atanmasında Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in belirleyici bir rol oynadığı sonucunu doğurmaktadır.

5. Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe'nin Yanından Ayrılırken, Aralarındaki İlişkinin Durumu

Anlatımlarda dikkat çeken ve üzerinde durulması gereken diğer bir konu da, Galip Hoca'nın Demirci Mehmet Efe'nin yanından ayrılırken aralarındaki ilişkinin nasıl olduğudur. Albay Şefik (Aker) Bey ve Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, bu ilişkinin kötü olduğunu belirtmiş, özellikle Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey Galip Hoca'nın zarar görebileceğini iddia etmiştir. Oysa Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'den kendisine bir zarar gelmeyeceği görüşünde olmuştur. Farklı değerlendirmelerden dolayı, bu kişilerin anlatımlarının incelenmesi yerinde olacaktır.

Albay Şefik (Aker) Bey, Demirci Mehmet Efe'nin Nazilli'den geri döndükten sonra, kendilerine söylemeden İngiliz Generali Humphrey ile görüşmek üzere Dalama Köyü'ne gittiğini belirtmiştir. Albay Şefik (Aker) Bey, İngiliz Generali Humphrey ile görüşmek üzere görevlendirdikleri Galip Hoca'nın da Dalama Köyü'ne gitmesi istendiğinde, Galip Hoca'nın, haklı olarak gösterdiğini belirttiği, tavrını şu şekilde nakletmiştir: "*Kâzım Nuri Bey'in Demirci Mehmet Efe tarafından gece, buradaki kuvvetin başındaki vekiline verdiği telgrafla gözüaltına alındığını ve bundan dolayı meseleye bir fesat karışmış olduğunu; kendisinin de bu durum karşısında Dalama'ya gidemeyeceğini söyledi.*"⁹²

Albay Şefik (Aker) Bey, yukarıda belirtildiği gibi, Galip Hoca'yı yanından hiç ayırmayan Demirci Mehmet Efe'nin, Nazilli'ye gittikten sonra Galip Hoca'dan uzak kaldığını söylemişti. Ayrıca, Demirci Mehmet Efe'nin kendisine, eğer aralarında İttihatçıların bulduklarını İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar öğrenirse cephelerini dağıtacaklarını söylediğini, "*Onun için Galip Hoca asıl ismini saklıyormuş*" ifadesini kullandığını açıklamıştır. Bununla birlikte, Demirci Mehmet Efe'nin Galip Hoca için, "*Ben ona git demedim.*" dediğini de nakletmiştir.⁹³

90 Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-8*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.20-24.

91 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.145.

92 Aker, *a.g.e.*, s.270-273.

93 *A.g.e.*, s.277.

Yukarıda belirtildiği gibi, Ali Kemal Paşa serbest kaldıktan sonra, 5 Eylül 1919'da Sarayköy'deki görüşmelerinde Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey Galip Hoca'ya, ölümden kurtulduğunu söylemiş ve oradan uzaklaşması gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştu.⁹⁴ Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey, Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa'nın, kendisine kötülük yapan Galip Hoca gibi kimselerin Demirci Mehmet Efe tarafından idam edilmek istendiğini, ancak kendisinin buna razı olmadığını ve bu kişilerin İstanbul'a teslim edilmesinin gerektiğini söylediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, İttihatçı karşıtlarının ve Ali Kemal Paşa'nın etkisiyle, Demirci Mehmet Efe'nin, bazı ittihatçıları tutuklarken Galip Hoca'ya izin verdiğini de açıklamıştır.⁹⁵

Galip Hoca ise, Sarayköy görüşmesinde Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in kendisini tehlikeli durumdan kurtarmak endişesine kapıldığını, ancak kendisinin Demirci Mehmet Efe'den bir kötülük gelmeyeceğinden emin olduğunu vurgulamıştır. Veda telgrafını okuyan Demirci Mehmet Efe'nin; "Sonunda böyle olmamalıydı, o benim kuvvetimdi." dediğini ve kendisini cepheye çağırarak için telgraf çektiğini de ilave etmiştir.⁹⁶

Bu farklı değerlendirmelerden hangisinde haklılık payı olduğunu anlayabilmek için, daha sonraki dönemdeki Mahmut Celâl Bey ile Demirci Mehmet Efe arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu araştırmak gereklidir. Aydın'dan ayrıldıktan sonraki dönem incelendiğinde, Mahmut Celâl Bey ile Demirci Mehmet Efe arasındaki ilişkinin devam ettiği görülmektedir.

Demirci Mehmet Efe 5 Mart 1920'de Meclis-i Mebusana gönderdiği bir telgrafta, Hükümetin, İtilaf Devletlerine karşı bir tecavüzde bulunulmamasını istediğini, ancak Yunanlıların taarruz ederek kadınları öldürüldüğünü yazmıştı. Demirci Mehmet Efe bu telgrafında, elleri kolları bağlı olarak düşmana teslim olmak demek olan Hükümet tebligatının, neden veya kimlerden kaynaklandığının açıklanmasını istemişti.⁹⁷

Bu telgrafın aslında Mahmut Celâl Bey tarafından, Ege'den ayrılmadan önce⁹⁸ Demirci Mehmet Efe'ye yazdırılan ve memleketin durumunu anlatan bir telgraf olduğu Kızı Nilüfer Gürsoy ve Cemal Kutay tarafından ifade edilmiştir.⁹⁹ Mahmut Celâl Bey de bu telgrafı: "Sözleri (Demirci Mehmet Efe'nin telgrafı) o andaki duygularımın ifadesi idi." şeklinde açıklamıştır.¹⁰⁰ Mahmut Celâl Bey'in

94 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.139.

95 Çarıklı, *Balikesir ve Alaşehir...*, s.52.

96 *A.g.e.*, s.144, 145.

97 Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:1, İçtima Senesi:1, 13 Mart 1920, 23. İnikad (Toplantı), 1.Celse, TBMM Basımevi, Ankara, 1992, s.462.

98 "Mahmut Celâl Bey, Akhisar Alay Komutanlığı sırasında, Meclis-i Mebusana Saruhan (Manisa) Mebusu olarak seçilmişti." Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-8*, s.76; Özalp, *a.g.e.*, s.71.

99 Gürsoy, "Milli Mücadele ve Bayar", *a.g.d.*, s.9; Cemal Kutay, "Ölümünün 3. Yılında Tarihi Kişiliğiyle Celâl Bayar", *Parlamento*, Sayı:58, Ankara, 1989, s.29.

100 Necmettin Önder, "Bayar'la Bir Sohbet", *Maya*, Sayı:43, 1983, s.28.

telgrafın okunması sonrasında söz alarak, Yunan işgalinden sonra yaşananları anlattığı konuşması Meclis'te destek görmüştü.¹⁰¹ Telgraf incelendiğinde,¹⁰² etkili ifadelerle amacını açıkça ortaya koyan bu yazının, Demirci Mehmet Efe tarafından yazılamayacağı¹⁰³ anlaşılmaktadır.

Mahmut Celâl Bey, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Ankara'ya giderken Eskişehir'de bir arkadaşı tarafından, Ankara'da asayişin bozuk olduğu yönünde uyarılmıştı. Mahmut Celâl Bey Eskişehir valisi ile görüşüp Ankara'daki durumun iyi olduğunu öğrendikten sonra, Demirci Mehmet Efe'nin Eskişehir'e gönderdiği, kendisini Aydın'a çağırarak telgrafı nedeniyle, Aydın'a dönmek veya Ankara'daki Meclise katılmak konusunda karar vermek durumunda kalmıştır. Mahmut Celâl Bey, Demirci Mehmet Efe ile birlikte çalışmaya karar verecek olsa da, doğal şefi olarak gördüğü Mustafa Kemal Paşa'nın onayını almanın gereğine inanmış, Demirci Mehmet Efe'nin davetinden bahsedip, onun yanına mı yoksa Ankara'ya mı gitmesi gerektiğini gönderdiği telgraf ile sormuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini çağırması sonrasında da Ankara'ya gitmiştir.¹⁰⁴

Mahmut Celâl Bey ile Demirci Mehmet Efe arasındaki ilişkisinin iyi olduğunun diğer bir göstergesi de, Mahmut Celâl Bey'in iktisat vekili olduğu dönemde göndermiş olduğu bir yazısıdır. Mahmut Celâl Bey 1 Mart 1921'de Demirci Mehmet Efe'ye gönderdiği yazısında, Anadolu'daki Osmanlı hâkimiyetinin Londra Konferansında kabul edildiğini, birlikte yaptıkları savaşın iyi sonuçlarının ortaya çıktığını, Yunanistan'ın bölgeden çekilmesine ve Osmanlı hâkimiyetinin tanınmasına karar verildiğini bildirmiştir.¹⁰⁵

Yapılan açıklamaların ışığında şu sonuca varmak mümkündür. Galip Hoca, Demirci Mehmet Efe'nin kendisine kötülük yapmayacağından emin olmakla birlikte, Ali Kemal Paşa ile Hürriyet ve İtilaf Fırkasının etkisinden dolayı, artık birlikte çalışamayacaklarını değerlendirmiş, kendisine teklif edilen Akhisar Milli Alay Komutanlığı görevini dikkate alarak, Demirci Mehmet Efe'nin yanından ayrılmıştır. Demirci Mehmet Efe'ye gönderdiği telgrafta, Aydın'dan ayrılması gerektiğini dile getirmesi, kendisini tam olarak tanıyamadığını, Bursalı ve İzmirliyle sorduğunda düşüncelerinin değişeceğini

101 Gürsoy, "Milli Mücadele ve Bayar", a.g.d., s.9.

102 "Telgrafta, Hükümet tebligatlarında, Yunanlılar dâhil olmak üzere İtilaf Devletlerine karşı tecavüzde bulunulmamasının istendiği, ancak Yunanlıların Bozdağ cephesinde taarruz ederek kadınları öldürdüğü yönünde şikâyet yapılmıştır. Demirci Mehmet Efe ayrıca, Hükümet tarafından medeni olduğu söylenen bu kuvvetlerin neden hücum ettiklerinin, elleri kolları bağlı olarak kendilerini düşmana teslim etmek demek olan Hükümet tebligatının neden kaynaklandığının ya da kimlerin istek ve baskıları ile yapıldığının açıklanmasını istemiştir." *Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi*, s.462.

103 "Mahmut Celâl Bey, Demirci Mehmet Efe'nin cahil olduğunu belirtmiştir." Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.15.

104 "Demirci Mehmet Efe bu telgrafında şunları yazmıştı: 'Gel gene beraber çalışalım. Ankara'ya gitme yanıma gel.'" Nazmi Kal, *Atatürk ile Yaşayanlar*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Kültür Yayınları, b.y.y., b.t.y., s.12; Bayar, *Atatürk'ten Hatıralar*, s.76, 77.

105 *ATASE Arşivi*, K: 865, G:150, B:150-1.

söylemesi, yaşananlardan üzgün olduğunu da ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Albay Şefik (Aker) Bey ve Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in endişe ettiği gibi tehlikeli bir durum görmediği de anlaşılmaktadır. Demirci Mehmet Efe imzasıyla Meclis-i Mebusana gönderilen telgraftaki etkisi, Eskişehir'de iken kendisini davet eden telgraf nedeniyle Aydın'a ya da Ankara'ya gitmek arasında karar vermek durumunda kalması ve iktisat vekilliği sırasında gönderdiği yazı dikkate alındığında, Mahmut Celâl Bey ile Demirci Mehmet Efe arasındaki ilişkinin iyi yönde sürdüğü anlaşılmaktadır.

Sarayköy görüşmesinde, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey ve Eşme Müftüsü Hacı Nazif Efendi, yeni başlayan dönemde Galip Hoca'yı korumak için "Seyit Ahmet Efendi" ismini kullanmasını istemişlerdi.¹⁰⁶ Mahmut Celâl Bey ise, Akhisar Milli Alay Komutanlığına başladığında ilk iş olarak, Galip Hoca adını almayı gerekli kılan koşullar ortadan kalktığı için, gerçek kimliği ile ortaya çıktığını, bu durumun kendisini, adeta kaybolan hürriyetini tekrar bulmuş bir insan gibi huzuruna kavuşturduğunu belirtmiştir.¹⁰⁷

Mahmut Celâl Bey'in Galip Hoca kimliğiyle Ege Bölgesi'nde halkı mücadeleye teşvik etmesi, efeleri Milli Mücadeleye kazandırması ve efeler arasındaki anlaşmazlıkları gidermesi takdirle karşılanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Nutuk'ta Galip Hoca'nın faaliyetlerine değinmiş ve başarılarından övgüyle bahsetmiştir. Gazi Mustafa Kemal, İzmir'in işgalinden sonra Aydın civarında asker ve halktan bazı vatanseverlerin, Yunanlılara karşı savunma, silahlı milli teşkilat kurma gayreti içinde olduğunu belirtmiş, bu kapsamda Galip Hoca'nın yararlılığını şu sözlerle ifade etmiştir: "... İzmir'den ad ve kıyafet değiştirerek o bölgeye gitmiş olan Celâl Bey (İzmir Milletvekili Celâl Bey'dir)'in gayret ve fedakârlığı anılmaya değer."¹⁰⁸

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi oldukları halde, cephede ve İzmir bölgesinde cesaret ve fedakârlık gösteren 28 asker ve sivil mebusa kırmızı yeşil şeritli İstiklal Madalyası verilmesine ilişkin İstiklal Madalyası Kanunu, 24 Ekim 1923 ve 21 Kasım 1923 tarihlerinde görüşülerek kabul edilmiştir. Bu Kanun'la, Mustafa Kemal Paşa, Fevzi (Çakmak) Paşa, İsmet (İnönü) Paşa, Kazım (Karabekir) Paşa, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Kazım (Özalp) Paşa, Refet (Bele) Paşa, Cafer (Tayyar) Paşa ve Fahrettin (Altay) Paşa ile birlikte, aralarında Mahmut Celâl Bey'in de yer aldığı bazı mebuslara kırmızı yeşil şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.¹⁰⁹

106 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, s.145.

107 Bayar, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-8*, s.23.

108 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007, s.309.

109 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM 1. Dönem 1919-1923 1. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, s.649.

Sonuç

Mahmut Celâl Bey, Yunanistan'ın İzmir'i işgaline karşı koymak için başlangıçta, kuruluşunda etkili olduğu, İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti çatısı altında mücadele vermek istemiştir. Ancak, gerek fırka çatışmaları sonucu İzmirliilerin siyasi olarak parçalı bir yapıya sahip olmaları, gerekse İstanbul Hükümetinin Milli Mücadeleye karşı girişimleri nedeniyle, Cemiyet işgale karşı işlevsiz bir hale gelmiştir. Cemiyette bu mücadelenin yapılamayacağını görmesi üzerine Mahmut Celâl Bey, İzmir'den ayrılmaya karar vermiştir. Ayrılık kararında, tutuklanacağını haber almasının da etkisi olmakla beraber, esas olarak Milli Mücadeleye katılmak isteği etkili olmuştur.

İttihat ve Terakki Fırkasına karşı büyük bir tepkinin olduğu o dönemde, ittihatçı geçmişi nedeniyle Mahmut Celâl Bey İzmir'den ayrıldıktan sonra yer değiştirdikçe kimliğini de değiştirmek zorunda kalmıştır. Son olarak, halk üzerinde etkili olan hoca kimliğini benimsemesinin esas nedeni, mücadelesini kolaylaştırmak isteğidir. Demirci Mehmet Efe'nin güvenini sağlamasında ve onun müşaviri olmasında, kimliğini değiştirmesinin etkisi olmuştur. Verdiği tavsiyelerle Demirci Mehmet Efe'yi yönlendirmiş, bu sayede Milli Mücadelenin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Galip Hoca kimliğiyle yaptığı faaliyetler efeler arasında olduğu gibi, Kuvayı Milliye, Heyeti Milliye ve halk üzerinde de güven yaratmıştır. Tutuklanması isteğine karşı çıkılması, vatanseverlerin ayaklanacağını ve Hükümete yönelik taşkınlıklara sebep olacağını resmi makamlarca açıklanması, onun çevresinde yarattığı güvenin bir göstergesidir. Galip Hoca'nın etrafında güven duygusu yaratmasında, mücadelesi sırasında fırkacılık konularına girmemesinin, vatanın kurtuluşunu esas almasının da büyük bir etkisi olmuştur. Yarattığı bu güven sayesinde hem halkın mücadeleye katılımında, hem de efeler arasındaki sorunların çözümünde etkin bir rol oynamıştır. Bu sayede, Aydın yöresindeki Kuvayı Milliye daha da etkili bir hale gelmiştir. Gazi Mustafa Kemal'in Nutuk'ta çalışmalarından övgüyle bahsetmesi, kırmızı yeşil şeritli İstiklal Madalyası alan 28 kişiden biri olması, bu durumu ortaya koymaktadır.

Jandarma Umum Komutanı Ali Kemal Paşa'nın bölgeye yaptığı ziyaret, Aydın Kuvayı Milliyesinin etkinliğinin büyük oranda kaybolmasına neden olmuştur. Ziyaret nedeniyle, Demirci Mehmet Efe'nin İstanbul Hükümetine bağlanması ve Galip Hoca'nın gerçek kimliğinin ortaya çıkması, aralarında bir güvensizlik yaratmıştır. Bununla birlikte, Demirci Mehmet Efe'nin diğer İttihatçıları tutuklarken, Galip Hoca'dan sadece uzak kalmaya çalışması, ona verdiği önemi de göstermektedir. Galip Hoca'nın, aynı günlerde kendisine teklif edilen Akhisar Milli Alay Komutanlığı görevini kabul ederek Aydın'dan ayrılmasında, oluşan bu güvensizlik duygusu kadar, birlikte çalışma ortamının artık kaybolmuş olmasının da etkisi bulunmaktadır.

Akhisar Milli Alay Komutanlığına atanmasında, Demirci Mehmet Efe'nin Galip Hoca'ya zarar vereceği düşüncesinde olan Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey belirleyici olmuştur. Henüz Balıkesir Kongresinin Akhisar Milli Alay Komutanlığına bir atama kararı olmamasına rağmen, atandığını söyleyerek Galip Hoca'yı ikna etmesi, daha sonra Kongrede etkili olarak bu atama kararının alınmasını sağlaması, Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'in, Galip Hoca'nın Akhisar Milli Alay Komutanlığına atanmasındaki rolünü ortaya koymaktadır.

Demirci Mehmet Efe'den ayrılırken aralarındaki ilişkinin kötü olduğu ve Galip Hoca'nın zarar göreceği yönünde değerlendirmeler bulunmakla birlikte, Demirci Mehmet Efe'nin tekrar birlikte çalışmak için Aydın'a çağırması ve bu çağrı üzerine Galip Hoca'nın Aydın'a dönmek veya Ankara'da Meclis'e katılmak arasında kararsız kalması, aralarındaki ilişkinin ayrılırken kötü olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte hem gerçek kimliğinin anlaşılması, hem de eski çalışma ortamının bozulması nedeniyle, Galip Hoca kendisi için, Akhisar Milli Alay Komutanlığı görevinin daha uygun olacağını değerlendirmiş ve yeni görevi kabul etmiştir. Yeni göreviyle birlikte, Galip Hoca adını almayı gerekli kılan koşullar ortadan kalktığı için, Mahmut Celâl Bey, Milli Mücadeleyi artık gerçek kimliğiyle sürdürmüştür.

Bu makale özelinden Ege Bölgesi'ndeki Milli Mücadeleye bakıldığında, Yunan işgalinin hızla yayılmasında, İstanbul Hükümetinin girişimlerinin yanı sıra, başlangıçta halkın mücadele yönünde ortak bir tavır geliştirememesinin de etkisi olduğu görülmektedir. Bunda, yıllardır süren savaşlardan kaynaklanan yorgunluğun etkisi olmakla birlikte, esas olarak İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkasının birbiriyle olan mücadelesinin etkisi olmuştur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

ATASE Arşivi, Kutu No (K): 462, Gömlek No (G):166, Belge No (B):166-1.

ATASE Arşivi, K: 462, G:166, B:166-2.

ATASE Arşivi, K: 462, G:97, B:97-1.

ATASE Arşivi, K: 865, G:150, B:150-1.

II. Süreli Yayınlar

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi

III. Kitaplar

AKER, M. Şefik, (Haz. Ahmet Tetik, Ayşe Seven, Mahmut Yüksel Canbaz), *57 nci Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1919)*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

ALBAYRAK, Mustafa, *Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919-2 Ağustos 1920)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.

AVCIOĞLU, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın-1*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990.

BAYAR, Celâl, *Atatürk'ten Hatıralar*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

-----, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-5*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

-----, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-6*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

-----, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-7*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

-----, *Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş-8*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

BİRLİK, Gültekin Kamil, *Milli Mücadeleden Cumhurbaşkanlığına kadar Celâl Bayar (1919-1950)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.

- BOZDAĞ, İsmet, *Celâl Bayar; Zaferlerle ve Şerefle Dolu Bir Hayat*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı, İstanbul, 1986.
- ÇARIKLI, Hacim Muhittin, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuveyt Milliyecinin Hatıraları (1919-1920)*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1967.
- ÇARIKLI, Turgut (Haz. Y. Hakan Erdem), *Babam Hacim Muhittin Çarıklı Bir Kuveyt Milliyecinin Yaşam Öyküsü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.
- ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM 1. Dönem 1919-1923 1. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- GÜRSOY, Nilüfer, *Atatürk'ün Çevresinde Bulunmuş Kişiler ve Yakınları ile Yapılan Söyleşiler*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
- İLGÜREL, Mücteba, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999.
- KAL, Nazmi, *Atatürk ile Yaşayanlar*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Kültür Yayınları, b.y.y., b.t.y.
- KİLİ, Suna, *Türk Devrim Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- MORALI, Nail, *Mütarekede İzmir Olayları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973.
- ÖKTEM, Haydar Rüştü (Haz. Zeki Arıkan), *Mütareke ve İşgal Anıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- ÖZALP, Kazım, *Milli Mücadele-1 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü-III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- SÖKMENSÜER, Cevat, *Milli Mücadelede Aydın-Nazilli Cephesi Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık ve Tic. Koll. Şti, İzmir, b.t.y.

IV. Makaleler

- BAYAR, Celâl, "Milli Mücadele Yılları", *Türk Edebiyatı*, Sayı:156, 1986.
- ÇAPA, Mesut, "İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:21, Ankara, Temmuz 1991.
- ÇUKUROVA, Bülent, "Celâl Bayar'ın Batı Anadolu'daki Faaliyetlerine İlişkin Bir Raporu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:20, 1991.
- GÜRSOY, Nilüfer, "Milli Mücadele ve Bayar", *Parlamento*, Sayı:80, Ankara, 1991.
- KOCATÜRK, Utkan, "Ölümünün 3. Yılında Çeşitli Yönleriyle Celâl Bayar", *Parlamento*, Sayı:58, Ankara, 1989.
- KUTAY, Cemal, "Ölümünün 3. Yılında Tarihi Kişiliğiyle Celâl Bayar", *Parlamento*, Sayı:58, Ankara, 1989.
- MAKAL, Tahir Kutsi, "Celâl Bayar Yüz Yaşında", *Maya*, Sayı:43, 1983.
- ÖNDER, Necmettin, "Bayar'la Bir Sohbet", *Maya*, Sayı:43, 1983.
- SELVİ, Haluk, "İstanbul Hükümeti'nin Kuvâ-yı Milliye Hareketini Bölme Teşebbüsü: Jandarma Umum Kumandanı Kemal Paşa'nın Batı Anadolu Gezisi ve Sonuçları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XV, Sayı:44, Ankara, Temmuz 1999.

V. Sözlü Tarih Görüşmesi

Nilüfer Gürsoy ile yapılan söyleşi, Çiftehavuzlar, İstanbul, 2010.